

TÖRVÉNYSZÉKI PÁRBAJOK NŐK ÉS FÉRFIAK KÖZÖTT

BALÁZS ZSOLT

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. BALÁZS ZSOLT

DOKTORANDUSZ

MISKOLCI EGYETEM ÁLLAM- ÉS
JOGTUDOMÁNYI KAR
JOGTÖRTÉNETI ÉS JOGELMÉLETI
INTÉZET, JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

UTAZO98@GMAIL.COM

2024. február 12.

A jogi párbaj a középkori Európában szoros kapcsolatban állt a törvényszéki eljárással és a jog szerves részét képezte. Ez a jogintézmény megengedett volt polgári jogi és büntetőjogi igények érvényesítésekor is, mint például a földbirtok visszakövetelése vagy az árulás bizonyítása.¹

A törvényszéki párbajok a középkori Európában olyan gyakoriak voltak, hogy a párbaj etiketről könyvek születtek. A házassági afférok rendezéseként már az ókori Rómában megjelent a párviadal, továbbá a középkorban is előfordult egészen a XIII. századig a források szerint. Azonban a XIV. századi szokásjog szerint már helyenként bűncselekménynek is számított, ha a férj nem védekezett felesége fizikai bántalmazásával szemben. A XV.-XVI. századra pedig az ilyen gyakorlat az alkotott és

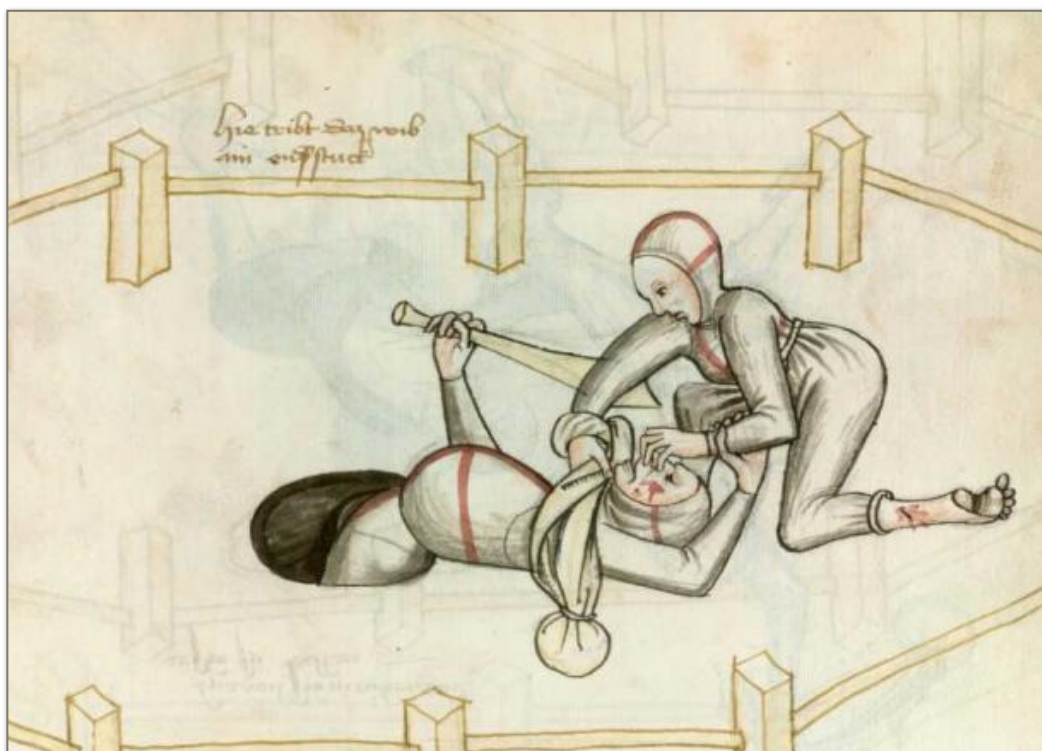
a szokásjoggal is ellentétes volt.²

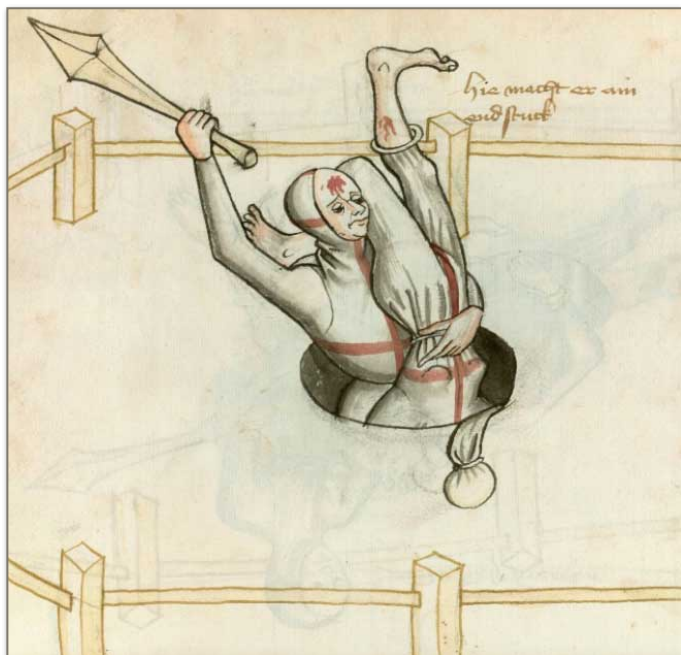
Ezzel együtt, habár maguk a párbajok egyre ritkábbá váltak az idő múlásával, még a késő középkorban is vívtak ilyen küzdelmeket. A nőket, szemben a klérus tagjaival nem zárták ki a bajvívásból, így esetenként harcoltak. Erről tesz tanúbizonyságot *Hans Talhoffer* 1467. évi *Fechtbuch* című műve, amelyben külön fejezet szól erről. A mű alapvetően rögzíti a küzdelem menetének szabályait, illetve a használható fegyvereket. A különböző nemek közötti küzdelem leggyakrabban férj és feleség viszonylatában fordult elő, nem pedig egymástól független felek vonatkozásában.³

Talhoffer műve különféle harci szituációkat rögzít illusztrációk formájában, szöveges utasításokkal ellátva

azokat. A korabeli beszámolók szerint nem volt elképzelhetetlen, hogy egy nő viaskodjon egy férfivel, azonban sokkal kevésbé tartották a hölgyeket a vívásban képzettnek és harcedzettnek. Ezért az erősebbik nem képviselője általában egy kiásott lyukban vagy hordóban állt, amelyből csak a felsőteste látszódott ki. A sebbik nem képviselői rendszerint egy zsákba vagy rongydarabba helyezett négy vagy öt font súlyú kővel harcoltak, amely ütőfegyverként funkcionált, míg az urak fából készült husággal.⁴ A felek egyrészes kezes-lábas öltözetet viseltek, amelyhez kengyellábakat erősítettek lábbeliként. A küzdelemhez kiásott gödör három láb mély volt, amely hozzátétőlegesen egy méter.⁵

A párbaj férfi résztvevője tehát mozgásképtelen volt, ez pedig jelentős előnyhöz juttathatta az ellenfelet. *Talhoffer* leírásában azonban kiemeli, hogy a hölgyek is könnyedén hátrányba kerülhettek, mivel közel kellett merészkedni az ellenérdekeltéhez, így kiszolgáltatták magukat az erősebbik nem fizikális fölényének. Amennyiben a férfi a megásott gödörbe be tudta rántani ellenlábását, úgy gyakorlatilag győzött és véget ért a csatározás. Az összecsapás gyakran végződött birkózásban, ellentétben a modern vívással, ahol ezt a szabályok tiltják. A küzdelemben résztvevő hölgy akár győzedelmeskedhetett is, ha hátulról meg tudta közelíteni ellenfelét, egy fojtó vagy a testet hátrafelé feszítő mozdulatot alkalmazva, illetőleg megpróbálhatta a gödörben álló nemezisét kihúzni onnan.⁶

A források nem tartalmazzák konkrétan azt, hogy mi alapján hirdettek

győztest. Valószínűleg az nyert, aki képes volt felülkerekedni fizikailag a másikon. A korabeli tudósítások szerint ez egy kockázatos módja volt a házassági jogviták eldöntésének.⁷ Mivel tompa és nehéz tárgyakat használtak, ezért sűrűn fordulhatott elő eszméletvesztés egy-egy jól irányzott ütés következtében. A végső döntés a bírót illette meg, amikor a hadakozók valamelyike cselekvőképtelenné vált. Annak ellenére, hogy közvetlenül nem sűrűn vesztette valaki életét, a párbaj folyamánként hirdethettek halálos ítéletet. Ha a férfi vesztett, akkor nyilvánosan a város főterén kivégezték, ha pedig a hölgy járt szerencsétlenül, akkor élve eltemették. Egyes vélemények szerint nem a házasság felbontásához kapcsolódott a bajvívás ezen formája, hanem a nemi erőszak bizonyításához, amennyiben erőszakkal vádoltak egy férfit, azonban bizonyítékok vagy

tanúk nem álltak rendelkezésre.⁸ *Shulamith Shahar* történész álláspontja szerint ugyanis bármelyik nő vádat emelhetett nemi erőszakért, testi sértésért, valamint bántalmazásért.⁹ Másfelől hangsúlyozandó, hogy a megbecseletést Európában igencsak eltérő szigorral büntették és a bíróság rendszerint még akkor is gyanakodott, hogy a „nő élvezte az aktust”, ha az erőszak ténye egyértelmű volt. Terhesség esetén a sértett nem is élhetett vádemeléssel, mivel az akkori vélekedés szerint ilyen esetben a nő az erőszak élvezője volt.¹⁰

A nők és férfiak közti párbajok a XIII. századra megritkultak, majd pedig feltehetően kikoptak a két nem képviselői közötti törvényszéki párbajok a gyakorlatból. Ekkorra datálható egy fordulópont, amely a női nem megítélésének megváltozásában negatív szerepet játszott. Ez a vízvonalzó tényező több jelenséget foglalt magában, mint például

a hozományi szokások és az öröklés megváltozása, a nők kizárása az egyetemekről, céhekből, illetve a *Gergely pápa* által fogantatott egyházi reformok. A róluk alkotott kép szintén megváltozik, hiszen ekkor már szentekként, feleségként, anyaként vélekednek róluk és nem harcosként, a politika aktív szereplőjeként, mint a korai középkorban.¹¹ A kor hajnalán ugyanis alapvetően valamelyest más nőkép volt hangsúlyos, erről tanúskodnak a korai patrisztikus írárok, legfőképpen *Nüsszai Szent Gergely* tanai, amelyben kifejti a szüzesség belső jelentését és amely a későbbi *Mária-kultusz* alapjául is szolgált.¹² A normann hódítás előtti Angliában a krónikások által bemutatott női alakok még jó problémamegoldóként jelennek meg, míg a későbbi századokban már nem ez a tendencia volt meghatározó.¹³ Jó példa erre az Angolszász krónikában szereplő *Aethelflaed*, akinek érdemeit a későbbi századok szerzői már jóval kisebbnek tüntetik fel.¹⁴ Lényegében tehát az asszonyi ideál, valamint a szokások, a jog és a vallási élet változásai folytán 1200 után nem figyelhető meg a bajvívás ezen formája.¹⁵

Hivatkozások:

- ¹ Coltman, R. Clephan: The mediaeval tournament. New York. 1995. Dover Publications. 146. p.
- ² Coudert, Allison : Judicial duels between husbands and wives. In.: Notes in the History of Art. Vol. 4. No. 4. 1985. 27. p.
- ³ Hodges, Kenneth L. : Trial By Combat between a Man and a Woman [https://](https://www.aemma.org/onlineResources/trial_by_combat/combat_man_and_woman.htm)

www.aemma.org/onlineResources/trial_by_combat/combat_man_and_woman.htm (2023.11.24)

⁴ Kenneth, supra 3.

⁵ <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/divorce-combat-0017263> (2023.11.24)

⁶ Kenneth, supra 3

⁷ <https://medium.com/history-street/couples-had-an-unusual-way-of-resolving-disputes-during-the-middle-ages-4311a41e56ec> (2023.11.24)

⁸ Supra 5.

⁹ Shulamith Shahar: A negyedik rend. Nők a középkorban, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 26. p.

¹⁰ Shahar, 2004. 29-32. p.

¹¹ Coudert, 1985. 30. p.

¹² Kathleen Casey: The Cheshire Cat: Reconstructing the Experience of Medieval Woman, In.: Berenice A. Carroll: Liberating Women's History, University of Illinois Press, Urbana, Chicago, London, 1976. 240. p.

¹³ Betty Bandel: The English Chroniclers' Attitude Toward Women, In.: Journal of The History Ideas, Vol. 16. No. 1. 1955. 113. p.

¹⁴ Bandel, 1955. 115-116. p.

¹⁵ Coudert, 1985. 30. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/divorce-combat-0017263> (2023.11.24)
2. oldal: <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/divorce-combat-0017263> (2023.11.24)